

разом із нами створили безпечні комфортні умови, які ми можемо використати під час змішаної форми навчання.

Оскільки в нас є діти з особливими освітніми потребами, у закладі функціонує інклюзивна група, ресурсна кімната, створено сучасний універсальний дизайн, який дає змогу ефективно використовувати потенціал різних моделей організації освітнього процесу із застосуванням сучасних технологій, освітніх програм і послуг, що відповідають особливостям розвитку всіх дітей дошкільного віку, зокрема з особливими освітніми потребами. Незважаючи на дистанційну форму навчання, корекційно-розвиткові заняття з дітьми з ООП проводяться з учителем-логопедом у змішаному форматі за заявою та згодою батьків.

Набутий досвід практичної діяльності в дистанційному форматі дає нам можливість разом вибудувати шляхи подолання сучасних викликів виховання у злагодженій взаємодії з батьками, забезпечивши повноцінний розвиток наших малюків.

Список використаних джерел і літератури

1. Закон України «Про дошкільну освіту».
2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) / наказ МОН від 12.01.2021 №33.
3. Лист МОН України №1/3737-22 від 29.03.2022 р. «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні».
4. Лист МОН України №1/3845-22 від 02.04.2022 «Про рекомендації для працівників дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні» (з додатками).
5. Лист МОН України від 27.07.2022 №1/8504-22 «Методичні рекомендації про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти у 2022-2023 навчальному році».
6. Лист МОН України № 4/1798-23 від 31.05.2023 «Про організацію діяльності закладів дошкільної освіти в літній період в умовах воєнного стану».
7. Освітня програма для дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / Т. О. Піроженко, Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк. – 2017.

Превентивне виховання як один із аспектів формування та розвитку особистості

*В'ячеслав Бандура,
методист Центру практичної психології, соціальної
роботи та здорового способу життя
Харківської академії неперервної освіти*

У статті надано психолого-педагогічну характеристику превентивного виховного середовища закладу загальної середньої освіти. Наголошено, що формування превентивного виховного середовища є інноваційною освітньо-виховною технологією, що сприяє оновленню системного підходу щодо цілісних педагогічних процесів і явищ, формуванню позитивного самосприйняття особистості; зниження дискомфорту в атмосфері спільного виховного середовища.

Ключові слова: превентивне виховання, правопорушення, середовище, виховний простір, виховне середовище, делінквентна поведінка, педагогічний аспект, психологічний аспект, правовий аспект, соціальна дезадаптація, заклад загальної середньої освіти.

Проблема превентивності завжди була і є пріоритетною в системі психолого-педагогічних, медичних, правових, соціологічних досліджень у різних країнах світу. В Україні ця проблема набуває особливої гостроти, оскільки молодь формується в складних соціокультурних умовах економічних і політичних суперечностей, нерівноваженості соціальних процесів, криміногенності суспільства.

Превентивне виховання – це комплексний цілеспрямований вплив на особистість у процесі її активної динамічної взаємодії із соціальними інституціями, спрямованої на фізичний, психічний, духовний, соціальний розвиток особистості, вироблення в неї імунітету до негативних впливів соціального оточення, профілактику і корекцію асоціальних проявів у поведінці дітей та молоді, на їх допомогу і захист.

Як зазначається в Концепції превентивного виховання дітей і молоді, превентивне виховання має бути цілеспрямованою системою заходів економічного, правового, психолого-педагогічного, соціально-медичного, інформаційно-освітнього та організаційного характеру, спрямованих на формування позитивних соціальних установок, запобігання негативним звичкам, відвернення суїцидів та формування навичок безпечних статевих відносин [1, 156].

Сучасні експериментальні дослідження багатьох провідних науковців, зокрема Т. Алексєнко, І. Бєха, О. Безпалько, І. Зверєвої, Л. Міщик, В. Тюринної, С. Омельченко, В. Оржеховської, Т. Федорченко та ін., свідчать про те, що досягнення ефективності в підготовці неповнолітніх до соціального життя на гуманістичних і демократичних засадах як провідних принципах, обраних суспільством, можливе лише за умов системного й інтегрованого підходів до її здійснення. Реальним утіленням системного й інтегрованого підходів у практику закладів освіти різних типів є їх орієнтація на створення виховних систем, виховного простору та виховного середовища як найбільш доцільних форм організації життєдіяльності, об'єднуючих у собі взаємодію впливів сукупності соціальних інститутів на соціальне становлення та розвиток неповнолітніх на засадах загальнолюдських цінностей, моральних і естетичних ідеалів.

Як слушно зауважує науковець Н. Сєліванова, у ХХ столітті сформувалася нова група технологій – соціальна технологія та саме виховне середовище є найбільш яскравим її проявом. Звідси досить чітко вимальовується тенденція до всебічного висвітлення дефініції «середовище», прагнення різнобічно дослідити цей феномен у наукових працях і науково-методичних доробках таких учених: В. Докучаєвої, І. Єрмакова, В. Корнєтова, О. Каташова, В. Кириченко, Г. Ковганич, О. Кульчицької, Н. Лях, Л. Соколової, Ю. Мануйлова, Л. Медведєвої, Н. Новікової, С. Подмазіна та ін. Таким чином, наявність у педагогіці понять «виховне середовище», «виховний простір», їх змістовна близькість і синонімічне використання зумовлюють необхідність більш детального співвідношення цих понять і розкриття сутнісної характеристики.

Система превентивного виховання будується на теоретико-методологічних засадах особистісно орієнтованого гуманістичного підходу до особистості згідно із Законом «Про освіту», змістом виховання у національній школі, на основі Конвенції про права дитини, міжнародних актів і рекомендацій щодо становища дітей та молоді, положень Національної програми «Діти України», національних програм протидії зловживанню наркотичних засобів, профілактики захворюваності на СНІД, боротьби зі злочинністю тощо [1, с. 156].

Термін «превентивний» розглядаємо як «попереджувальний» (запобіжний, охоронний, захисний) і стосується профілактики девіантної поведінки, алкоголізму, наркоманії, СНІДу, способу життя, що призводить до хвороб, знецінення сенсу життя.

Педагогічний аспект превентивної діяльності полягає у сформованості такої позиції особистості, яка конкретизується культурою цінностей, свідомим вибором моделей соціальної поведінки, самоактуалізацією.

Соціальний зміст передбачає об'єднання зусиль суб'єктів превентивної діяльності на міжгалузевому рівні, спрямованих на узгоджену і своєчасну реалізацію попереджувальних заходів, нейтралізації та поступове усунення причин негативних вчинків.

Психологічний аспект превентивної діяльності передбачає диференційований індивідуально-психологічний, статево-віковий підхід до виявлення генезису деструктивних проявів у поведінці особистості й розробку науково-обґрунтованих програм соціалізації та корекції девіацій.

Правовий аспект полягає в охороні й захисті прав особистості, формуванні правової культури.

Превентивне виховання посідає важливе місце в системі виховної роботи сучасного закладу освіти. Воно включає в себе підготовчі та профілактичні дії педагогічного колективу, спрямовані на запобігання формування в учнів негативних звичок, рис характеру, проявам асоціальної поведінки та організацію належного догляду за діяльністю здобувачів освіти [2, с. 268].

Метою превентивного виховання є досягнення сталої відповідальної поведінки, сформованості імунітету до негативних впливів соціального оточення.

Основні завдання превентивного виховання:

- створити умови для формування позитивних якостей особистості в процесі різноманітних видів трудової, навчальної, позашкільної діяльності, що сприяють інтелектуальному, морально-етичному, естетичному розвитку, виробленню стійкості до негативних впливів;
- забезпечити соціально-психологічну діяльність, педагогічно зорієнтовану на протидію втягуванню дітей та молоді в негативні ситуації;
- надавати комплексну психолого-педагогічну та медико-соціальну допомогу тим неповнолітнім, які її потребують;
- забезпечити адекватну соціальну реабілітацію неповнолітніх, які вчинили протиправні дії або зловживають наркотичними, психотропними речовинами;
- стимулювати неповнолітніх до здорового способу життя і позитивної соціальної орієнтації, сприяти валеологізації освітнього процесу, виробленню з раннього віку навичок охорони власного життя і здоров'я;
- сприяти виробленню інтегрованих міждисциплінарних підходів при підготовці спеціалістів (педагогів, психологів, медиків, соціологів, юристів), батьків; об'єднанню зусиль різних суб'єктів превентивної роботи.

У превентивному вихованні учнівської молоді важливим є залучення до виховного процесу батьків, громадських організацій, самоврядування; координація взаємодії закладу освіти, сім'ї та громадськості. Постійна співпраця закладу освіти

з батьками, іншими суспільними виховними інститутами забезпечує стійкість і стабільність навчально-виховного процесу, сприяє усуненню психолого-педагогічних порушень соціальної адаптації неповнолітніх.

Робота педагогічного колективу закладу освіти в напрямі превентивного виховання полягає передусім у формуванні в учнів високих моральних якостей, які є головним чинником вибору способів поведінки. Адже він має відбуватися на основі морально-правових знань, уявлень, поглядів, переконань, почуттів, які склались у нашому суспільстві та становлять суспільну свідомість, що справляє вирішальний вплив на формування в учнів моральних почуттів, які регулювали б їхню поведінку: почуття законності обраної мети, правомірності шляхів і засобів їх реалізації, справедливості, відповідальності тощо [3, с. 416].

Необхідність формування правової культури здобувачів освіти зумовлена відповідними факторами. По-перше, однією зі сторін розвитку творчої особистості є наявність у неї високої культури поведінки, адже не можна вважати фізично здорову людину культурною, коли вона, маючи ґрунтовні знання, порушує норми моралі чи законів.

По-друге, в Україні спостерігається тенденція зростання дитячої злочинності, відповідно посилюється гострота проблеми правопорушень серед учнівської молоді. Статистика викликає тривогу і занепокоєність. За останні 10 років удвоє зріс рівень дитячої злочинності в Україні. Близько 70 тис. дітей і підлітків стоять на обліку правоохоронних органів. Питома вага юних правопорушників нині складає 25% проти 13% десять років тому.

Криміногенність молоді загалом висока в усьому світі. Скажімо, за даними ООН, до 30% молоді бере участь у протиправних діях, а 5% скоюють серйозні правопорушення. Однак паралелі з нами проводити тут аж ніяк не можна, тим більше якось виправдовувати загальними тенденціями суто наше явище. У нашій країні правопорушення мають іншу основу й інакші передумови.

Причини злочинності неповнолітніх оцінюються всередині самого злочинного середовища: по-перше, відбувається його омолодження. Так, підлітки віком 14-17 років складають 8% загального населення України, однак скоюють чверть усіх злочинів. По-друге, спостерігається значне зростання злочинності серед дівчат. Ця «прибавка» складає 44%. По-третє, збільшується рецидивна злочинність. Серед підлітків вона зросла на 20%, а 60% рецидивістів розпочали свою «кар'єру» ще підлітками.

Характерною ознакою злочинності неповнолітніх є те, що вона в Україні набуває все більш організованого, групового характеру. Майже 40% правопорушень підлітків носить такий характер [4, с. 520].

З метою правової освіти і виховання здобувачів освіти в закладах організуються тижні та місячники правових знань, у рамках яких проводяться різноманітні бесіди, круглі столи, дискусії, конференції, брейн-ринги, зустрічі, відеолекторії, виставки, конкурси та інші форми виховних заходів на правову тематику. Така робота сприяє зменшенню кількості правопорушень серед учнів закладу освіти.

Суттєвим у визначенні причин правопорушень слід вважати динамічний зв'язок і взаємозалежність умов життєдіяльності та соціальної ситуації розвитку учня, що впливає на соціальну адаптацію.

У цьому разі мова йде про соціальну дезадаптацію учнів, тобто таке пристосування їх до соціального середовища, за якого вони набувають негативного

соціального досвіду, що спричиняє їх подальші протиправні вчинки. Як показує практика, формування в дітей позитивного чи негативного досвіду починається із сім'ї. Дослідження причин правопорушень неповнолітніх свідчить, що в 60–80% випадків механізм протиправної поведінки був «запущений» недоліками сімейного виховання.

Найбільш типовими помилками сімейного виховання є:

- дефіцит позитивного спілкування батьків із підлітками;
- відсутність у дорослих стійких власних моральних установок;
- організація життя в сім'ї не сприяє формуванню у дитини моральних звичок;
- батьки не знають і не розуміють внутрішнього світу своєї дитини;
- недоброзичливе, грубе ставлення дорослих до підлітка.

Слід вважати, що умови сімейного виховання дитини відбиваються на всьому житті та служать відправним моментом формування особистості. Сім'я, з точки зору пред'явлених до неї вимог, повинна максимально забезпечувати адаптацію дітей до умов суспільного життя, а також підготувати ґрунт для прийняття дитиною соціальних норм, тобто вона перша включається у вирішення завдань соціалізації індивіда. Але проблема полягає в тому, що сучасна сім'я часто не бажає, не вміє чи неспроможна правильно виховувати дітей. Тому школа, налагоджуючи контакт із сім'єю та постійну взаємодію, повинна допомогти у розв'язанні цієї проблеми.

Чи не найважливіша роль у превентивному вихованні учнівської молоді відводиться класним керівникам. Обов'язки класного керівника в закладі освіти передбачають: ведення щоденника психолого-педагогічних спостережень за учнями, облік учнів класу, схильних до правопорушень; залучення таких дітей до різних видів діяльності (громадсько-корисної, спортивної, творчої, пізнавальної тощо); популяризацію в учнівському середовищі знань про негативний вплив на здоров'я дитини алкоголізму, наркотиків, куріння, формування в учнів потреби у здоровому способі життя; проведення індивідуальної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки; здійснення контролю за організацією вільного часу таких учнів; інформування батьківської громадськості про дотримання учнями норм поведінки чи їх порушення; співпрацю з інститутами, причетними до виховання підлітків із девіантною поведінкою [5, с. 202–206].

Специфіка професійного завдання класного керівника в превентивному вихованні визначається необхідністю корекції соціально-педагогічної ситуації розвитку життєдіяльності підлітків, виявлення та аналізу деструктивних факторів, які зумовлюють девіантну поведінку неповнолітніх.

Підґрунтям грамотної, результативної корекційної роботи є діагностична спрямованість процесу превентивного виховання, яка дає можливість виявити фактори негативного впливу на учнів, причини психологічних механізмів відхилень у поведінці. Діагностичні дослідження проводяться різними методами. Зокрема, можна використовувати різноманітні анкети, які дають інформацію про індивідуальні психологічні особливості учнів, їх моральні орієнтири, ідеали, прагнення, а також про схильність до девіантної поведінки, шкідливих звичок.

Важливу інформацію про особливості характеру учнів, комунікативні та організаторські здібності, соціометричну позицію в класному колективі отримують класні керівники в ході спостереження за поведінкою школярів в урочний і позаурочний час. Класні керівники, постійно спілкуючись зі своїми учнями на перервах, спільно організовуючи позакласні заходи, відвідуючи уроки різних

учителів у своїх класах, отримують можливість не лише скласти точну психолого-педагогічну характеристику класного колективу й окремих учнів, але й запобігти негативним проявам у колективі, скоректувати мотиваційно-поведінкову сферу діяльності учнів, налагодити доброзичливі, партнерські стосунки з учнями.

Дуже ефективним у діагностичному плані є відвідування класним керівником учнів удома. Це дає можливість ознайомитися з умовами проживання та виховання дитини, з'ясувати соціальний статус сім'ї, де виховується учень, налагодити контакт із батьками.

На основі проведеної діагностичної роботи кожен класний керівник на початку навчального року складає психолого-педагогічну характеристику класу, оформляє соціальний паспорт класу, планує роботу з класним колективом та індивідуальну роботу з учнями, схильними до правопорушень. Згідно з отриманими від класних керівників даними заступник директора з виховної роботи складає соціальний паспорт школи, план правовиховної роботи в закладі освіти.

Одним із найтипівіших правопорушень учнів є пропуски уроків без поважних причин. З метою їх недопущення в закладах освіти класними керівниками, адміністрацією проводиться профілактична робота з класними колективами та індивідуальна корекційна робота з учнями, схильними до пропусків. У закладі освіти повинен бути налагоджений жорсткий контроль за відвідуванням учнями уроків. Це питання обов'язково заслуховується на нарадах при директорові.

У роботі з учнями, схильними до правопорушень, найбільш результативним є особистісно зорієнтований підхід. Тому чи не найбільшу увагу слід надавати індивідуальній роботі з такими учнями. Вона передбачає щоденну цілеспрямовану планомірну роботу класного керівника з учнями, їх батьками, учителями-предметниками.

Індивідуальна робота з учнями включає різні форми та методи: бесіди, відвідування учнів удома, зустрічі з представниками правоохоронних органів, залучення до участі в позакласному житті закладу освіти. Особливо ефективними методичними прийомами, які використовують класні керівники в корекційній роботі з учнями, схильними до правопорушень, є власний приклад, дискутування, заохочення, створення проблемних ситуацій, у процесі вирішення яких учень вимушений дотримуватись певних моральних норм [5, с. 202 – 206].

Висновки

В умовах воєнної агресії на Україні, зниження життєвого рівня більшості населення загострюється проблема злочинності серед неповнолітніх. Фактично підлітки стали кримінально активною категорією населення. В Україні частка правопорушень, скоєних неповнолітніми, складає 10% від загальної кількості злочинів, вік неповнолітніх правопорушників має тенденцію до зниження. Щороку в середньому близько 11 тисяч дітей скоюють злочини та правопорушення до досягнення віку, з якого можлива кримінальна відповідальність. Нерідко учні здійснюють кримінальні діяння, що вважалися раніше «дорослими» – такі, як шахрайство, вимагання.

Причини підліткової злочинності полягають насамперед у втраті традиційних життєвих цінностей, повсюдне зниження морального порогу, прагнення до легкого забезпечення, послаблення родинних зв'язків, негативний вплив телебачення, Інтернету, комерціалізація спорту й культури та інші

негативні прояви тих соціально-політичних і економічних процесів, що відбуваються в нашій державі.

У цих умовах особливо гостро виявляється необхідність застосовувати нові, більш ефективні прийоми та методи впливу на «важких» підлітків, оскільки традиційні методи дії на учнів з ускладненою поведінкою не дають бажаного результату.

Отже, створення превентивного виховного простору закладу освіти спричиняє виникнення якісно нових ресурсів, що розвиваються на основі конструктивної діяльності його суб'єктів; а виховний простір існує в середовищному контексті. Зазначимо, що виховний простір вимагає педагогізацію середовища та розвиток нею характеристик виховного середовища.

Список використаних джерел

1. Козлов Т. І. Профілактика правопорушень неповнолітніх: Юридична література, 1990. 156 с.
2. Кордунова Н. О. Проблеми виникнення антисоціальних груп підлітків: Психогенеза особистості: норма і девіація: зб. наук. статей; [гол. ред. Я. Гошовський]. Луцьк: Вежа Друк, 2018. 268 с.
3. Личко А. Є. Психопатія і акцентуації характеру в підлітків: ТОВ Квітень ПРЕС ; ЗАТ вид-во ЕКСМО-Прес, 1999. 416 с.
4. Максимова Н. Ю. Психологія девіантної поведінки: навч. посібник. К.: Либідь, 2011. 520 с.
5. Оржеховська В. М. Використання ігрових технологій для профілактики і корекції девіантної поведінки школярів: Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. К.; Житомир, 2004. Вип. 6, кн. 2. С. 202 – 206.

Соціально значущі якості особистості сучасного педагога

*Анна Подальяко,
учитель інформатики Комунального закладу
«Наталинський ліцей Наталинської сільської ради
Красноградського району Харківської області»*

Соціально значущі якості особистості сучасного педагога – це основні елементи характеристики людини, яка працює з дітьми та надає послуги у сфері освіти. Для сучасного педагога важливим є безперервний саморозвиток і розширення власних компетентностей. Для самовдосконалення кожен педагог повинен усвідомлювати значення конкретних якостей, які можна набути для себе.

***Ключові слова:** сучасний педагог, проактивність, емпатія, перцептивність, динамізм особистості, емоційна стабільність.*

Сучасний педагог – це людина, яка має позитивний вплив на своїх учнів, мотивує їх до самореалізації та самовдосконалення шляхом використання сучасних методик проведення уроків. Звичайно, що такий учитель повинен постійно працювати над своїм самовдосконаленням, а саме:

- розвивати педагогічні якості;
- навчатися нових технологій;
- безперервно підвищувати професійну кваліфікацію;
- брати участь у різноманітних конкурсах і заходах;
- постійно досліджувати себе як особистість.